

«Gara ýañ» hakynda

Category: Edebi tankyt, Goşgular, Kitapcy, Ýol ýazgylary

написано kitapcy | 21 январа, 2025

"Gara ýañ" hakynda

"GARA ÝAÑ" HAKYNDADA

Biz ýigrimi baş ýaşlaryndaky şahyrlaryň şol ýaşlarda ýazan ýa-da ýazaýjak zatlarynyň temasyny göz önüne getirjek bolýarys. Ýalňyşmaýan bolsak, şonuň özi ilki bilen liriki gahrymanyň intim duýgulary esasynda döreýän temadyr, ýagny söýgi baradaky ownuk goşgularydyr. Bu ýagdaýy biz özümiziň hem-de öz galamdaşlarymyzyň döredijiliginde görýäris.

Şeýle diýmek bilen, asla "baky tema" bolan söýgi lirikasyny kemsitjek bolamyzok. Hemme zat haýsy temada ýazyланam bolsa, onuň ýazylyş derejesine, setirleriň emosional agramyna, awtoryň ussatlyk derejesine ~ poeziýany poeziýa edýän hamyrmaýanyň ýugrumyna bagly. Biziň ýaş türkmen şahyrlarymyzyň (diňe şahyrlar hem däl) arasynda gaty köpleriniň "uly tema" ýapyşyp, ýöne welin oňly eser ýazyp bilmeýändiglerini aýtsak, bu biziň açyş etdigimiz bolmazdy. Eseriň eser bolup çykmagy üçin, seçip alan temany baş barmagyň ýaly özleşdirmek ýeterlik däl. Muny edebiýat tejribämiz tassyklaý-tassyklaý gelýär.

Ýene iň ilkinji jümlämize dolanyp gelýäris. Ýigrimi baş ýaşlaryndaky şahr türkmen ýigidi, adyny agzaňda endamyňy tikenekledýän Oswensimiň diwarlaryna garap dur. Ikinji jahan urşunyň gutaraly bari bolsa, ençeme ýyllar geçipdir. Elhenç krematoriýalaryň äpet turbalary tüsselänok. Jellatlar ýok. Parahatçylyk. Ümsümlük.

Emma...

Emma, ýigriminji asyryň gara faşizminiň adamzat taryhynda henize çenli görlüp-eşdilmedik zalymlygyny, wagşylygyny gören gara diwarlar gepläp durlar. Ol diwarlardan eşidilýän seda ýaş şahyryň gulagyna däl-de, gös-göni ýüregine barýar. "Oswensim owazlary" (rusça terjimesinde "Gara ýañ") ýaş ýigidiň kalbyny gaplap alýar-da ony lertzana salyp başlaýar.

Annaberdi Agabaýew taryhy faktlardan mysallar getirýär. Biz gara faşizmi gazap bilen paş edýän ençeme eserleri okapdyk. I.G.Erenburgyň ot ýaly ýandyryp barýan makalalarynda-da, B.Polewoýyň, A.Kuznesowyň dokumental materiallar esasynda ýazan kitaplarynda-da... okapdyk. Annaberdi Agabaýew Oswensimden alan agyr täsirleri, ýürek awundymalary esasynda näme ýazjagy barada, elbetde, oýlanan bolsa gerek. Biziň daşary ýurtlara gidip gelýän köplenç ýazyjylarymyzyňky ýaly, "Ýol ýazgylaryna" ýapyssa, oňa elbetdd ýeňil düşerdi. Şonda ol görüp-eşiden, iýen-içsň zatlaryny, duşuşan, gürleşen adamlaryny, gözəl ýerleriň adyny agzardy.

Emma, ýaş şahyr öz öňünde başgarajyk maksady goýupdyr. Oswensimiň "Gara ýaňy" hakynda poema ýazmagy maksat edinipdir. Şu maksadyň özi-de, awtora sagbol aýtmaga esas berýär.

Eýýäm "Gara ýaňyň" güýçli täsirini ony okan okyjylaryň hemmesi duýýar. Ine, şu ýerde-de onuň şowly çykmagyna gürrüňsiz sebäp bolan bir faktory belläsiň gelýär. Bu faktor awtoryň mazmuna laýyk forma tapýanlygydyr. A.Agabaýew krematoriýanyň ýandyrylan sary saçlyja, garasaçlyja gyzlara dil bitirýär. Haýsydyr bir hakda "Özüň mamla bolsaň, gaty geplemegiň hajaty ýok" diýen nakyl bar. Edil şonuň ýaly, faşizmiň sary saçlyja, gara saçlyja bigünä gurbanlary hem sadaja, çagalyk dili bilen gepleýärler.

Agzyndan ene süýdi gitmedik şol görgülileriň näme günäleri bardy? Gurjak oýnandyklary üçin günäkärmidiler?

Hawa, faşizmde rehim hiç haçan bolmandy.

Faşizmde adamsöýüşlik bolan bolsa, oňa faşizm diýlen şeýle nejis at berilmezdi.

Geçen uruşda faşistler tutdurman gidip barýan sowet tankynu duruzmak üçin başga alaç tapman, ahyry şol tankyň barýan ýoluna nemes çagasyny, diri nemes çagasyny taşlapdylar! Sebäbi, olar hiç haçan, hiç haçan sowet tankynyň neresse çagany basyp geçmeýändigine, basyp geçmejekdigine örän gowy düşüňýärdiler! Faşist jellatlary biziň gultaklyja çagalarymyzy diriligine ýakypdylar. Sowet esgeri bolsa nemes çagajygyny halas etjek bolup, şonuň hatyrasyna özi heläk bolupdy!

A.Agabaýewiň ýüregi goja professoryň Oswensimiň diwarlaryndan

ýaňlanýan sesini duýýar.

"Işlenmedik formulalam galdy meň".

Otly peçe salynmazynyň öň ýanyndaky minutlarda haýsydyr bir gyzyň öz içinden gaýtalaýan sözi A.Agabaýewiň ýaş kalbyny paralayar:

"...Gökde bolsa şamçyrag deý ýyldyzlar,
Meňzeýärdi indi dogjak ogluma".

A.Agabaýewiň antifaşistik poemasy türkmen okyjysynyň-da, rus okyjysynyň-da (eseriň rusça terjimesi "Ашхабад" žurnalynda, soňra "Смена" žurnalynda çap edildi) ýüregine ýol tapdy. Edebiýat adamlarynyň zähmetinde tötänleýin iňňän seýrek bolýar diýýärler. A.Agabaýewiň gürrüňi edilýän eseriniň tötänleýin şowlulyk däldigine bolsa onuň sany şeýle köp bolmasa-da, beýleki ýazan goşgulary güwä geçýär. Ol geljege ynam berýän ýaş talantlarymyzyň, aýdylyşy ýaly, güýçlüleriniň biri.

1981.

Berdinazar HUDAYNAZAROW.

Edebi tankyt